

УДК: 338.24:622.33(477)

В.М. КОВАЛЬ, к. е. н.

м. Київ

АНАЛІЗ МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВОГО СТАНУ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ, ЯК БАЗИ ЕНЕРГОНЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена проблемам вугільної галузі в світлі фінансового забезпечення енергонебезпечності України. Автор сподівається, що з часом альтернативна енергетика буде займати провідне місце в енергобалансі країни. Але, на разі, ключові енергетичні галузі: атомна та вугільна – відіграють головне значення в енергетичній системі країни. Важливо з'ясувати які потужності і які фінансові ресурси необхідні для ефективного функціонування цих енергетичних кластерів.

Ключові слова: енергоефективність, енергонебезпечність, добуток вугілля, антрацит, фінансове забезпечення, українська енергетика.

Аннотация. Статья посвящена проблемам угольной отрасли в контексте финансового обеспечения энергонебезопасности Украины. Автор надеется, что со временем альтернативная энергетика будет занимать лидирующее место в энергобалансе страны. Но, на сегодняшний момент, ключевые энергетические отрасли имеют главное значение в энергетической системе страны. Важно выяснить какие мощности и какие финансовые ресурсы необходимы для эффективного функционирования этих энергетических кластеров.

Ключевые слова: энергоэффективность, энергонебезопасность, добыча угля, антрацит, финансовое обеспечение, украинская энергетика.

Abstract. The article is dedicated of problems energy efficiency, energy independence, coal mining, anthracite, financial security, ukrainian energy.

Key words: energy efficiency, energy independence, coal mining, anthracite, financial security, ukrainian energy.

Постановка проблеми. Питання енергонебезпечності України стало актуальним як ніколи. Енергетика з галузі виробництва перетворилася на важель впливу і навіть на елемент зброї. В Україні, фактично до 2014 р. не існувало бунтованих програм розвитку енергонебезпечності. Державна політика в галузі енергонебезпечності зводилася до альтернативних джерел енергетики та покрокового розвитку енергоефективності. Водночас основи сучасної енергетики України – вугілля не надавала належного значення. Альтернативна енергетика (сонячна, вітрова, тощо) це питання середньо та довго строкової перспективи. Водночас, час поставив перед Україною новий виклик – виживати в умовах російської агресії. Тому питання функціонування традиційних енергетичних галузей вугільної і атомної стають дедалі актуальними. Для розробки комплексних програм розвитку традиційних галузей перш за все необхідно мати уяву про фінансово-технічний їх стан. Однієї з таких галузей – вугільній і присвячена ця стаття.

Виклад основного матеріалу.

Запаси сировини. Загальні ресурси вугілля в Україні із заляганням до глибини 1 500 м за різними оцінками складають від 100 до 117,5 млрд. тон, близько половини з яких – підтверджені (45–56 млрд тон.). Переважає кам'яне вугілля та антрацити

різних видів – 92-94% (з якого близько 2/3 – енергетичне, а близько 1/3 – коксівне), буре вугілля – 6–8 %. На частку української вугільної промисловості припадає близько 4% світових підтверджених запасів вугілля, що дозволяє їй входити в першу десятку світових лідерів за обсягом запасів [1].

Основна частка загальних ресурсів вугілля (близько 92,4 %) знаходиться в Донецькому вугільному басейні. На Львівсько-Волинський басейн припадає близько 2,5 % загальних ресурсів. Майже 2/3 необробленого вугілля використовувалася в енергетиці (при цьому, близько 1/3 енергетичного вугілля складав антрацит). На перетворення вугілля (брикетування, коксохімія) використовувалося близько 17%, у чорній металургії – близько 16 % від загального видобутку. Україна за рахунок власного добутку покриває більше 70% потреби у вугіллі. [2]

Структура власності вугільної промисловості. В Україні нараховується 102 державні шахти, але переважна більшість – в зоні проведення операції Об'єднаних сил. Діючими поза зоною операції вважаються 33 шахти. З них – лише 4 шахти працюють прибутково.

За 5 місяців 2018 р. обсяг видобутку склав 1 852,9 тис.т. Це на 3,6 % менше запланованого і на 7,6% менше відповідного періоду 2017 р. Разом з

тим, вартість продукції зросла на 30,5%, порівняно з минулим роком. [3]

Переважає більшість державних підприємств галузі є збитковими. Переважно це викликано двома причинами: по-перше, вичерпанням природних запасів, по-друге, зношенням обладнання. Вирішення цих проблем дало б змогу знизити собівартість і підвищити безпечність праці.

Обсяг бюджетної підтримки шахт щороку перевищує 1 млрд грн. В середині липня ВРУ схвалила зміни до Державного бюджету і дозволила додатково виділити ще 1,4 млрд грн.

Державні підприємства (біля 60% підприємств галузі) виробляють до 30 % рядового вугілля. Приватні виробники та підприємства передані у концесію (біля 40% всіх підприємств) виробляють близько 70 % вугілля.

Більшість вугледобувних підприємств **приватного сектору** входять до складу вертикально інтегрованих структур металургії або електроенергетики.

Видобуток вугілля. В Україні починаючи з 2014 р. спостерігається чітка негативна тенденція

на скорочення видобутку вугілля і виробництва коксу. Зокрема, добуток вугілля у 2017 р. порівняно з 2014 р. скоротився майже у двічі. Такий самі тренд спостерігається при виробництві коксу. Падіння у 2017 р. проти 2014 майже 4 млн тон. Фактично це пояснюється втратою виробничих потужностей внаслідок агресії РФ на Донбасі.

Тенденція на падіння виробництва в цілому продовжується і у 2018 р. Зокрема, за півроку добуток рядового вугілля скоротився проти відповідного періоду минулого року майже на 5%, а вугілля для коксування на 18%.

В Україні є тренд на падіння споживання вугілля. Якщо в 2014 р. економіка країни споживала більше 31 млн.т, то в 2017 р. вже менше 25млн.т. За попередніми прогнозами обсяги споживання вугілля у 2018 р. будуть співставними з обсягами 2017 р. Зокрема, за перше півріччя 2018 р. Українська економіка спожила 13 млн. т ресурсу або 104,7% до аналогічного періоду минулого року.

Українські вугільні ТЕС і ТЕЦ. Життєдіяльність вітчизняної теплової енергетики залежить від безперебійного постачання на ТЕС та ТЕЦ

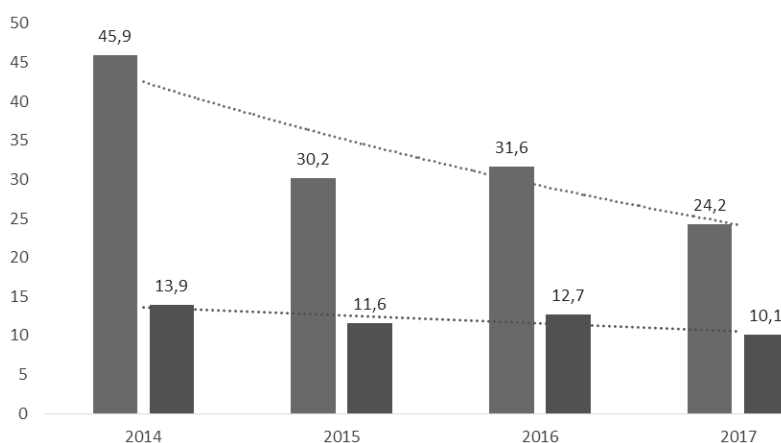

Рис. 1. Динаміка видобутку вугілля у 2014–2017 рр. (млн. т) [4]

Рис. 2. Структура внутрішнього споживання енергетичного вугілля [6]

вугілля антрацитових марок. Якщо влітку 2016 р. головне навантаження по виробництву електроенергії припало на теплову генерацію, то в 2017 р. ця ситуація змінилась, оскільки наразі через вугільну блокаду на складах ТЕС можна спостерігати дефіцит антрацитових марок вугілля, що відповідно відображається й на зниженні рівня генерації електроенергії.

На антрациті працюють: Трипільська, Зміївська, Придніпровська, Луганська, Слов'янська, Криворізька і Старобешівська ТЕС, загальною потужністю понад 9560 МВт.

Із січня по липень 2018 р. Укрзалізниця перевезла на вітчизняні електростанції 12,3 млн т. енергетичного вугілля. Це майже на рівні аналогічного періоду 2017 р., коли було перевезено 12,4 млн т. Відвантаження вугілля з ОРДЛО не відбувалося.

Ситуація в ОРДЛО. Російські найманці з так званих “ДНР” і “ЛНР” контролюють близько тре-

тини Донецької та Луганської областей. На цій території видобувалося майже 50% всього українського вугілля, у т.ч. – майже 100 % антрациту.

В Україні видобуток вугілля здійснюють біля 150 шахт, з яких 69 не працюють через бойові дії. З 90 шахт, підпорядкованих Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, лише 35 знаходяться на контрольованій Україною території, тоді як інші 55 (у т.ч. шахти, що видобувають вугілля антрацитової групи) перебувають на не-підконтрольній території.

Із 35 контрольованих Україною шахт працюють 24 шахти (видобувають близько 21 тис. т на добу), 2 шахти працюють в режимі підтримання життєдіяльності (у режимі водовідливу).

Загалом, за даними Міненергівугілля, на не-підконтрольній території Донецької та Луганської областей знаходиться 85 шахт всіх форм власності, що становить майже 60% від їх загальної кількості

Таблиця 1.

Добуток вугілля в розрізі областей [5]

Назва	3 початку 2018 року			
	План (т.)	Факт (т.)	+,- тон	%
Україна, всього:	18 614 350	19 142 138	527 788	102,8
коксівного	2 160 500	3 621 545	1 461 045	167,6
енергетичного	16 453 850	15 520 593	-933 257	94,3
Міненергівугілля України:	2 779 200	2 471 046	-308 154	88,9
у т.р.коксівного	219 500	263 609	44 109	120,1
енергетичного	2 559 700	2 207 437	-352 263	86,2
Донецька область:	5 867 700	6 602 546	734 846	112,5
коксівного	2 160 500	3 571 094	1 410 594	165,3
енергетичного	3 707 200	3 031 452	-675 748	81,8
Луганська область	485 000	316 977	-168 023	65,4
Дніпропетровська область	11 330 950	11 213 244	-117 706	99,0
Львівська область	805 900	943 534	137 634	117,1
Волинська область	124 800	65 837	-58 963	52,8

Рис. 3. Споживання вугілля в Україні 2014–2017 рр. (млн. тон) [7]

по Україні. З них на 60 шахтах видобувалося енергетичне вугілля, у т.ч. майже 100 % антрациту.

7 шахт було зруйновано в ході бойових дій, останні ж функціонують в режимі підтримки життєдіяльності. На шахти, які зараз не функціонують, у 2013 р. припадало 40% видобутку вугілля в цілому по Україні.

На території Донбасу розташовані 6 з 14 ТЕС України, які забезпечують 15% загальноукраїнського виробництва електроенергії. На окупованій території знаходиться дві теплоелектростанції – Зуївська ТЕС (“ДТЕК Східенерго”) та Старобешівська ТЕС (ПАТ “Донбасенерго”). За даними Мінерговугілля середньорічна потреба вітчизняних ТЕС складає близько 1,2 млн. тонн на місяць вугілля антрацитової групи та приблизно стільки ж вугілля газової групи. [8]

Світовий тренд. Вугільна промисловість знаходиться у періоді повільного зростання, оскільки розвинені країни продовжуватимуть відмовлятися від даного джерела енергії як неекологічного. За допомогою вугілля генерується майже 30% світової електроенергії, але планується, що його частка зменшиться до 27% у 2021 році, адже із вугіллям пов’язано 45% усіх викидів вуглецю у енергетиці, крім того, воно є джерелом інших видів забруднення. Але зменшення попиту на вугілля в розвинувтих країнах буде компенсувати зростаючий попит серед країн, що розвиваються, зокрема зі сторони Індії та Південно-Східної Азії.

Міжнародне Енергетичне Агентство (ІЕА) прогнозує, що світове зростання споживання вугілля становитиме лише 0,6% за період з 2017 по 2021 рр. За даними ІЕА на світовому ринку вугілля з 2000х років спостерігається зміщення попиту на вугілля у сторону країн Азії, які наразі і формують ключовий попит. Через свою доступність, вугілля залишається ключовою сировиною у світі для виробництва електроенергії, виробництва сталі та цементу [9].

Висновки:

- Україна за рахунок власного добутку покриває більше 70% потреби у вугіллі. Основна частка загальних ресурсів вугілля знаходиться в Донецькому вугільному басейні. На Львівсько-Волинський басейн припадає близько 2,5 % загальних ресурсів.
- Майже 2/3 необробленого вугілля використовувалася в електро- та теплоенергетиці

(при цьому, близько 1/3 енергетичного вугілля складає антрацит). На перетворення вугілля (брикетування, коксохімія) використовувалося близько 17 %, у чорній металургії – близько 16,0 %.

- В Україні починаючи з 2014 р. спостерігається чітка негативна тенденція на скорочення видобутку вугіллі і виробництва коксу.
- З 90 шахт, підпорядкованих Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, лише 35 знаходяться на контролюванні Україною території. Із 35 контролюваних Україною шахт працюють 24 (видобувають близько 21 тис. т на добу), 2 шахти працюють в режимі підтримання життєдіяльності.
- За 5 місяців 2018 р. обсяг видобутку склав 1 852,9 тис. тон. Це на 3,6 % менше запланованого і на 7,6 % менше відповідного періоду 2017 року. Разом з тим, вартість продукції зросла на 30,5 %, порівняно з минулим роком.
- Обсяг бюджетної підтримки шахт щороку перевищує 1 млрд грн.
- Російські найманці з так званих “ДНР” і “ЛНР” контролюють близько третини Донецької та Луганської областей. На цій території видобувалося майже 50% всього українського вугілля, у т.ч. майже 100 % антрациту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://geoinf.kiev.ua/>.
2. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1890/>.
3. Електронний ресурс.- Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/vugilna-galuz-maye-pracyuvati-ritmichno-glavyadyadu>.
4. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/arh_vppv_u.html.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=245171240>.
6. Електронний ресурс. -Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2518294-v-ukrzhalmaznicipovidomili-skilki-vugilla-cogoric-perevezli-na-tes.html>.
7. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Електронний ресурс.-Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1890/>.
9. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.iea.org/>.